

Op de straathoek

Ds. G. van Veldhuizen (1903-1963)

*Van plattelandsdominee tot pionier
in Rotterdam Crooswijk*

Herman Noordegraaf

Eburon
Utrecht 2023

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Stichting Historische Publicaties Rotterdam.

ISBN 978-94-6301-433-5

Academische Uitgeverij Eburon, Utrecht
www.eburon.nl

Omslagontwerp: Textcetera , Den Haag

© 2023 H. Noordegraaf. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Inhoud

Woord vooraf	7
HOOFDSTUK 1	
Jeugd en studie (1903-1928)	9
1. Het ouderlijk nest	9
2. Rotterdam/Groningen	13
3. Studie theologie in Groningen	19
HOOFDSTUK 2	
Predikantschappen (1928-1945)	27
1. Predikant te Nigtevecht (1928-1931)	27
2. Predikant te Hantum (1931-1937)	32
3. Predikant in Rotterdam-Kralingen. Eerste periode (1937-1940)	38
4. Predikant in Rotterdam-Kralingen. De oorlog (1940-1945)	47
HOOFDSTUK 3	
Perspredikant (1945-1947)	67
Intermezzo: Dansen ja of nee?	70
Bijlage 1 – Pastorieromans en vertalingen	74
Bijlage 2 – Postzegels	78
HOOFDSTUK 4	
Predikant in Crooswijk (1947-1963)	81
1. Intrede in Crooswijk	81
2. Crooswijk	82
3. Andere kerken in Crooswijk	89
4. Zoekend naar een weg	91
5. Het eerste jaar	93
6. Het ABC van de volkswijk (1949)	97
7. Teamwork	101
8. De massamens	114
9. Het beeld van de wijk	116
10. Activiteiten tot in eerste helft jaren vijftig	117
11. Vernieuwing van het diaconaat	120

12. Gebouwen	122
13. De trap: in gesprek met vrijdenker Willem van Iependaal (1952)	125
14. Intermezzo: Stukken uit interview in Het Vrije Volk van 30 september 1953.	132
15. De boksvereniging	135
16. De verteldiensten	138
17. De Rotterdamse Gemeenschap en andere activiteiten	142
18. Aandacht voor Crooswijk!	149
19. Protestants-christelijk onderwijs	153
20. Comprehensive approach	155
21. Doorgaande Woordverkondiging?	163
22. Reacties op <i>Op de straathoek</i>	165
23. De sociografische schets	168
24. Visie op de kerk en haar werkzaamheden	170
25. De bedelaar	175
26. Romans	179
27. Werkzaamheden vanaf 1957	186
28. Kinderdagverblijf Dikkertje Dap	189
29. Internationale aandacht: Wereldraad van Kerken	191
30. Radicalisering in kerkvisie	192
31. De laatste jaren: weer opnieuw beginnen	194
32. Intermezzo: kernwapens	199
33. De laatste twee jaren	199
34. Intermezzo: vakanties/gecommitteerde	204
35. Overlijden	206
36. Hoe ging het verder met het werk?	211
 Bronnen	 215
 Literatuur	 219
 Register op personen	 225

Woord vooraf

Voor u ligt de biografie van ds. Gijsbert van Veldhuizen (1903-1963). Hij was hervormd predikant met een confessionele signatuur, dat wil zeggen dat hij in zijn theologische opvattingen vrij orthodox was. Hij volgde het gebruikelijke carrièrepatroon: eerst predikant in kleine plattelandsplaatsen, in dit geval Nigtevecht (1928) en Hantum (1931), en daarna in een stad. Dat werd Rotterdam, te beginnen in Kralingen (1937) en, onderbroken door een landelijke functie als perspredikant (1945), daarna in Crooswijk (1947), waar hij letterlijk dood gewerkt in 1963 overleed. Hij kwam uit een beschermd milieu, waarin hij als enig kind nog eens extra beschermd werd opgevoed. Zijn vader was predikant en daarna hoogleraar theologie in Groningen en Gijs trad tegen zijn zin in zijn voetsporen: hij wilde als groot liefhebber van de Nederlandse literatuur Nederlands gaan studeren, maar dat moest van zijn ouders theologie worden. Het predikantschap ambieerde hij aanvankelijk niet, maar de innerlijke roeping kwam in zijn tweede gemeente. Al van jongsaf aan was hij zowel verbaal als op schrift een woordkunstenaar. Hij had de gave van het spreken en heeft naast zijn preken talloze redevoeringen en lezingen gehouden. Hij heeft onnoemelijk veel geschreven in kranten, kerkbladen en tijdschriften en publiceerde een groot aantal boeken en brochures. Hij was geen wetenschapper, maar wel een alerte en scherpe observator, die nadacht over zijn ervaringen en wat hij waarnam met al zijn zintuigen, wat hij hoorde, zag, rook, proefde en voelde, en had een groot vermogen om de opgedane inzichten systematisch te verwerken. In dit boek zal de lezer daarvan vele voorbeelden vinden. Het is die praktijk en de reflectie daarop die in dit boek aan de orde komen. Natuurlijk is er ook aandacht voor zijn theologische opvattingen, maar in deze biografie worden geen theologische opvattingen beschreven en geanalyseerd; het gaat om een historische studie.

Van die praktijk gaan wij vooral in op de Crooswijkse periode, die verreweg de belangrijkste en meest interessante is. Daar in die oude volkswijk met veel laag- en ongeschoolde arbeiders, veelal on- zo niet anti-kerkelijk gezind, ontdekte hij dat hij er met de traditionele kerkelijke aanpak niet kwam, met het taalgebruik, de preken, de catechisatie, het jeugdwerk en wat er nog meer te noemen is. Nee, hij moest nieuwe wegen inslaan om aansluiting te vinden bij de mensen. Daarvan getuigen zijn contacten met de jongeren

(de Sjaantjes en de Sjakies), de postduivenverenigingen, de bokscub die hij opzette, de verteldiensten en nog andere organisaties. De methode die hij daarbij, gaandeweg zijn ervaringen verwerkend, ontwikkelde was die van de ‘comprehensive approach’. Met deze uit de zending afkomstige term gaf Van Veldhuizen aan dat het ging om heel de mens: in zijn geestelijke en psychische hoedanigheden en zijn sociaaleconomische en andere omstandigheden; lichaam, geest, ziel en context. Hij wist daarbij een bloeiend clubhuiswerk op te bouwen met een team van medewerkers. Hij stond daarbij met beide benen in de klei: wat heeft hij gesjouwd en geploeterd! Zijn enorme werkracht gecombineerd met discipline en een grote systematiek in de aanpak zou hem fataal worden: hij stierf betrekkelijk jong op zestigjarige leeftijd. Zijn betekenis ligt er vooral in dat hij een van de pioniers was van wat later oude wijkenpastoraat ging heten. Ook sprak men wel van ‘urban mission’ of missionair-diaconale arbeid.

Daarom is deze man een biografie waard. Ik hoop dat deze even interessant is voor historisch belangstellenden binnen en buiten Rotterdam als voor hen die willen nadenken over de presentie van de kerk in de samenleving, vooral in gebieden waarin sprake is van achterstelling, uitsluiting en armoede.

Bij het schrijven zijn meerdere personen mij van dienst geweest. Ik noem Niels van Driel, Annelies Noordhof-Hoorn, At Polhuis, Greetje Witte-Rang, Wil van Wijngaarden (die als vrijwilligster nog medewerkster is geweest bij Van Veldhuizen en inmiddels is overleden) en Pé Wapenaar. De laatste schreef op mijn verzoek over zijn ervaringen tijdens zijn leervicariaat bij Van Veldhuizen. Zijn bijdrage is integraal opgenomen. Bovenal dank ik Eppo van Veldhuizen en weer in het bijzonder Egbert en Annemarie van Veldhuizen-van Ijsendoorn. Zij hebben mij zeer geholpen door mij informatie te geven en kritisch mee te denken en commentaar te geven op teksten. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke tekst – for better and worse – ligt echter bij mij. Ik hoop dat de lezer mijn inzicht zal gaan delen: Gijsbert van Veldhuizen is een biografie ten volle waard.

Herman Noordegraaf
oktober 2022

Jeugd en studie

(1903-1928)

1. Het ouderlijk nest

Gijsbert van Veldhuizen was een domineeskind en nog wel enig kind in het gezin van ds. Adrianus van Veldhuizen (1871-1937) en Maria de Willigen (1877-1934). Hij werd geboren in de pastorie van Almelo, waar zijn vader hervormd predikant was, op 29 januari 1903. Het was een moeizame bevalling, die de moeder bijna het leven kostte en het krijgen van meer kinderen onmogelijk maakte. De zoon werd vernoemd naar zijn grootvader van vaders zijde.

Tot de tijd dat Gijsbert zelf predikant zou worden, in 1928, liep zijn leven langs de lijnen van zijn ouderlijk huis. Daarom in kort bestek iets over zijn ouders, dat wil zeggen vooral zijn vader, omdat daar meer over bekend is. De invloed van zijn vader, voor wie hij veel liefde en respect had, is groot geweest. De invloed van zijn moeder, die op andere wijze voor hem van betekenis is geweest, is veel minder te traceren, omdat daarvan minder is terug te vinden in de bronnen.¹ We weten niet meer over haar dan dat zij in Kralingen woonde en dat Adriaan haar daar ontmoet heeft, toen zijn moeder, inmiddels weduwe, daar woonde.

Adrianus van Veldhuizen (5 maart 1871-5 januari 1937) was de zoon van een kantoorbediende. Na eerst in een boekhandel gewerkt te hebben, ging Van Veldhuizen alsnog theologie studeren, eerst van 1891-1894 klassieke talen en theologie in Amsterdam en vanaf 1894 theologie in Utrecht. Hij heeft altijd een grote liefde gehouden voor het Griekse Nieuwe Testament en heeft daar veel over gepubliceerd, wetenschappelijk en meer nog voor een breed publiek. Na diens overlijden vond zoon Gijsbert een stukgelezen Grieks Nieuw Testament. Vader had er intensief in gelezen en gestudeerd. In 1901 promoveerde hij cum laude op de Brief van Barnabas. Van Veldhuizen was predikant in Molkwerum (Friesland) (1898-1902) en daarna in Almelo. Hij was niet aan

1 — Voor het volgende baseer ik mij op: F.W. Grosheide, 'A. van Veldhuizen (5 Maart 1871-5 Jan. 1937)'; Eduard Verhoef, *Adrianus van Veldhuizen. Nieuwtestamenticus, maar vooral praktisch theoloog*; idem lemma 'Veldhuizen, Adrianus van'.

een bepaalde richting van de Nederlandse Hervormde Kerk gebonden, maar gold als ‘rechtzinnig’ (orthodox). In 1907 werd hij benoemd tot rector van de zendingsschool in Rotterdam. Deze was in 1905 opgericht door enige zendingsgenootschappen om mensen tot zendeling op te leiden. Van Veldhuizen kreeg vooral als opdracht om de school een steviger basis te geven en zorg te dragen dat er meer leerlingen zouden komen. Bijzonder is dat hij met studenten de Rotterdamse dierentuin bezocht. Hij vond het namelijk belangrijk dat zij in aanraking kwamen met de natuur. Ook de kleine Gijs heeft toen al meermalen de dierentuin bezocht.

In 1910 werd A. van Veldhuizen kerkelijk hoogleraar bij de Theologische Faculteit in Groningen. Sinds de Wet op het Hoger Onderwijs (1876) kenden de Faculteiten Godgeleerdheid aan de rijksuniversiteiten de zogeheten ‘duplex ordo’. De staatsopleidingen waren in godsdienstig en kerkelijk opzicht neutraal, maar de kerken konden hun beroepsopleiding tot predikant in het universitaire bestel inbouwen doordat zij leerstoelen konden vestigen om kerkelijke vakken te doceren. De Hervormde Kerk kreeg bij elke Theologische Faculteit twee leerstoelen. Deze hoogleraren kregen een aanstelling vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk, maar werden door de staat betaald. De kerkelijke hoogleraren hadden geen stem in de senaat en konden ook geen decaan of rector worden.² Het vakkenpakket van de kerkelijke hoogleraren was uitgebreid, te weten dogmatiek, praktische theologie, bijbelse theologie,

1. Gijs als peuter, nog woonachtig in Almelo (1906).

Bron: Archief Egbert van Veldhuizen.

² — Klaas van Berkel, *Universiteit van het Noorden. Deel 2*, 27.

kerkrecht, geschiedenis van de hervormde kerk, zendingsgeschiedenis en christelijke ethiek. Studenten die predikant wilden worden, volgden in de faculteit eerst de algemene theologische en godsdienstwetenschappelijke vakken en daarna de kerkelijke vakken. Hun studie rondden zij af met het kerkelijk examen, dat toegang gaf tot het predikantschap. Weinigen deden daarna nog het doctoraal examen.

Van Veldhuizen doceerde praktische theologie, bijbelse theologie, zendingsgeschiedenis en christelijke ethiek. Zijn collega's als kerkelijk hoogleraar waren achtereenvolgens W. Mallinckrodt (1902-1915), W.J. Aalders (1915-1923) en Th.L. Haitjema (1923-1959). Zij doceerden geschiedenis van de Nederlandse Hervormde Kerk, dogmatiek en kerkrecht. Van Veldhuizen was geen wetenschappelijk zwaargewicht, maar was vooral praktisch gericht. Hij publiceerde veel boeken en artikelen met name voor zijn studenten en een breed publiek. Een belangrijke rol vervulde Van Veldhuizen bij het werken aan een nieuwe Bijbelvertaling en in het bijzonder van het Nieuwe Testament. Deze kwam pas na zijn overlijden gereed, maar hij heeft er een belangrijke bijdrage aan geleverd.

Van Veldhuizen vervulde veel nevenfuncties. Hij bleef functies in de wereld van de zending vervullen. Hij was van 1912 tot 1931 secretaris en van 1932 tot 1933 voorzitter van de Afdeling Groningen van het Nederlands Zendingsgenootschap en van 1915 tot 1936 lid van het Noordelijk Evangelisch Zendingsest. Voorts was hij onder meer bestuurslid van de N.C.R.V., van enige lokale organisaties, van de Commissie voor het Wandeltoerisme van de ANWB en lid van de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging. Dit laatste hield verband met zijn grote liefde voor de natuur. Hij heeft daarover veel gepubliceerd. Hij was een kenner van dieren en planten. Zo nam hij studenten mee op excursies. Typerend is de anekdote die zijn zoon Gijsbert eens vertelde. Zijn vader preekte voor gevangenen over 'de vogelen des hemels' (Matteüs 6: 26,27). Ter voorbereiding liet hij zich in een cel opsluiten om te kijken welke vogels hij kon ontwaren in het kleine stukje hemel dat hij vanuit

2. Gijs met vader en moeder (1910).

Bron: Archief Egbert van Veldhuizen.

zijn cel kon zien. Het bleken er vele te zijn. Heel wat bajesklanten hebben zich na die dienst verdiept in dat wereldje waar ze nauwelijks ooit bij stil gestaan hadden.³ Enige jaren nadat hij in Groningen hoogleraar was geworden, kocht hij een prachtig stukje natuur vlak bij het toenmalig station Vries-Zuidlaren, dat hij de naam van Adderhorst gaf. Hij kocht er later nog aangrenzende stukken land bij. In zijn boek *Op en om Adderhorst* heeft hij uitvoerig Adderhorst beschreven. Hij vond er rust en ontwikkelde het tot een gebied met een grote verscheidenheid aan plantensoorten. Ook zoon Gijsbert heeft er vele uren doorgebracht. Na het overlijden van A. van Veldhuizen kwam Adderhorst in bezit van Gijsbert. Ook hij ging er regelmatig heen en heeft er een aantal zomervakanties doorgebracht. Het is nog steeds in familiebezit.

Op 1 februari 1934 overleed zijn vrouw Maria de Willigen. Gijsbert herdacht zijn moeder in Hantum (waar hij toen predikant was) in 'Langs moeders graf'.⁴ Het is opvallend dat hij, in overeenstemming met wat toen in orthodox protestantse kring gebruikelijk was, weinig persoonlijk zegt over zijn moeder. Hij heeft het over het moederschap en acht daarvoor het offer en het zichzelf vergeten kenmerkend, alsook krachtige teerheid, troostend gezag en zelfverloochening. Een moeder is daarmee een keerzijde van God. Overigens is Gods opofferende liefde oneindig groter dan die van de moeder, maar toch is deze daarvan wel een afspiegeling. Ook getuigt zoon Van Veldhuizen over de smart die het verlies van de moeder brengt, maar ook hier spreekt hij niet persoonlijk, al zit dat er wel achter. De troost is te vinden in Jezus Christus. Wel wijst hij nog op het lied 'Jezus is mijn Heer en Koning', dat hij liet zingen, omdat zijn moeder dat zong toen zij met zijn geboorte 'ging langs de poorten van den dood'.⁵ Vader hertrouwde al snel, op 30 augustus 1934, met Geertruida Bernhardina (Truus) Sichterman, die uit een vooraanstaande familie in Zwolle kwam en die hij al lang kende. Hun huwelijk werd bevestigd door Gijsbert. Nog geen jaar later overleed Truus echter al vanwege borstkanker, op 27 maart 1935. Ook nu hertrouwde Van Veldhuizen snel en wel op 10 januari 1936 met Johanna (Jo) Visman en ook nu bevestigde Gijsbert het kerkelijk huwelijk. Dit huwelijk duurde eveneens maar kort, nu niet vanwege het overlijden van de vrouw (zij leefde nog tot 1972), maar omdat Van Veldhuizen zelf ernstig ziek werd. Hij had botkanker en overleed op 5 januari 1937. Alleen Gijsbert sprak bij het graf. Hij getuigde van zijn oneindige dankbaarheid:

3 — *Ongewenst oponthoud*, 27. Een bajesklant heeft dit later nog eens aan Gijsbert van Veldhuizen verteld.

4 — Opgenomen in *De lichtende graven*, 3-9.

5 — *De lichtende graven*, 18 linker kolom.

‘Als ik mijn leven overzie, dan is hij alles voor mij geweest. Hij was mijn vader en mijn doopvader, mijn leeraar en mijn hoogleeraar, hij heeft ons in het huwelijk bevestigd, hij doopte onze kinderen en bevestigde mij in mijn ambt. En in dat laatste jaar was hij een vriend, die stervend doceerde. “Ik zie alleen maar Jezus”, zei hij, “je moet over mij niet praten”.’⁶

Op 10 februari 1937 herdacht Gijsbert zijn vader met een ‘Bijbellezing’ voor de N.C.R.V. microfoon.⁷ Ook nu weinig persoonlijk, maar een getuigenis dat God in alle verdriet ons vasthoudt, omdat Jezus uit de dood is opgestaan en onze zonden vergeven heeft.

Op 23 januari 1937 op het eerste college na de Kerstvakantie hield collega Haitjema een herdenkingstoespraak. Een passage citeren wij daaruit, omdat in plaats van zijn naam ook die van zoon Gijsbert ingevuld kan worden.

‘Prof. van Veldhuizen heeft veel geschreven (...), Zoo, tellende weg, schreef hij zijn vellen vol en met ongelooflijke snelheid kwamen de bladzijden van zijn artikelen en zijn boeken voor de drukpers in gereedheid.’⁸

Gijs had het van geen vreemde, al gebruikte hij wel een typemachine, een Remington.

2. Rotterdam/Groningen

In 1907 verhuisde het gezin naar Rotterdam waar vader, zoals vermeld, rector werd van de zendingsschool in Rotterdam. Er werd een woning betrokken aan de Spoorsingel, daar waar de stad als het ware eindigde, in de buurt van waar nu Diergaarde Blijdorp is. Over drassig land was in de verte het verre en zeer landelijke Overschie te zien. Op de hoek van de Spoorsingel en de Walenburgerweg was een winkelpandje waar men echte Chinese thee kon kopen. In het licht van zijn latere werkzaamheden is het vermeldenswaard dat hij de kleuterschool en het begin van het eerste schooljaar van de lagere school aan de Crooswijkse singel 19 volgde. Deze school voor christelijk onderwijs werd vooral bezocht door kinderen van wie de ouders een financiële bijdrage en

6 — ‘Teraardebestelling Prof. dr. A. van Veldhuizen’ (kranteknipstel zonder verdere gegevens).

7 — Afgedrukt in *De lichtende graven*, 15 t/m 20.

8 — Th.L. Haitjema, ‘Prof. Van Veldhuizen als kerkelijk hoogleeraar’, in: *Nieuwe Theologische Studiën*, 104.

een tegemoetkoming in de onkosten voor de leermiddelen konden betalen. Maar toch kwam hij al in aanraking met het armoedevraagstuk. Zijn moeder deed namelijk huisbezoek in Crooswijk en ook bij de huissigarenmakers in het Jaffa (wijkgedeelte van Kralingen). Zij kwam er door de slechte woonomstandigheden, armoede en tbc verslagen vandaan. Zij werd er ziek van. Dat maakte op de zevenjarige Van Veldhuizen diepe indruk.⁹

In 1910 vertrok het gezin uit Rotterdam omdat vader, zoals vermeld, kerkelijk hoogleraar in Groningen werd. Het gezin ging wonen aan de Praediniusssingel 43. Tot zijn vertrek uit Groningen in 1928 heeft Gijsbert er gewoond.¹⁰ Hij kwam nu op de christelijke lagere school in de Folkingestraat 9. Dat was een hervormde school waarop ook kinderen van dominees en betere gesitueerden zaten. Ook zijn latere vrouw Anita Harkema heeft daar op school gezeten alsook zijn latere studiegenoot Albert Jan Rasker (1906-1990), die bekendheid zou verwerven als kerkelijk hoogleraar in Leiden. Drie tantes van Rasker waren er onderwijzeres. De Raskers behoorden tot het kerkelijk milieu dat sterk beïnvloed was door H.F. Kohlbrugge. Een representant van dat milieu in Groningen was ds. J. Willemze (1873-1935), een confessioneel predikant van de Martinikerk.¹¹ Hij was van 1908 tot zijn overlijden in 1935 predikant in Groningen. Politiek was hij actief in de in 1921 opgerichte Hervormd-Gereformeerde Staatspartij, die anti-rooms was, een protestants Nederland voorstond en met dat alles een theocratische inslag had. Het is niet meer te achterhalen van welke betekenis Willemze voor Gijsbert is geweest. In ieder geval heeft hij heel zijn leven een voorliefde voor Kohlbrugge gehouden. Deze predikant/theoloog (1803-1875) stond een radicale genadeleer voor: uit zichzelf kan de mens zich niet rechtvaardigen, is hij volstrekt onheilig en zondig, maar hij is tegelijk geheiligd in Christus door diens genade.

Het lag voor de hand dat Gijsbert na de lagere school naar het gymnasium ging, dat immers de toegang tot de studie theologie bood. Voor degenen die naar de HBS of naar het gymnasium wilden gaan, was er nog een extra opleidingsjaar. Gijsbert ging dus in 1916 naar het gymnasium. Er waren twee gymnasia in Groningen, het (openbare) Stedelijk Gymnasium, en het protestants-christelijke Willem Lodewijk Gymnasium. Het had voor de hand gelegen dat hij naar het Willem Lodewijk Gymnasium zou gaan omdat in het hervormde milieu waarvan hij deel uitmaakte dit als vanzelfsprekend gold.

9 — Aldus Van Veldhuizen in een interview met *Het Vrije Volk* van 30 september 1953.

10 — Het was een professorenhuis. Tot zijn overlijden in 1906 woonde de Groninger hoogleraar in de hygiëne Abraham Pieter Fokker er. In maart 1930 verhuisde A. van Veldhuizen naar de S.M.S. Moddermanlaan 36.

11 — Zie Anita Johanna Harkema, *Herinneringen*, 2/13; Tómas Novak/Rinse Reeling Brouwer, *A.J. Rasker. Theoloog op bres voor vrede (1906-1990)*, 28.

Zijn vader was principieel voorstander van protestants- christelijk onderwijs. Van 1927 tot zijn overlijden in 1937 was A. van Veldhuizen curator van deze school. Maar hij stuurde zijn zoon naar het Stedelijk Gymnasium aan de Turfsingel 82.¹² In een artikeltje ‘Doorbraak in miniatuur’ van na de Tweede Wereldoorlog is Van Veldhuizen hierop ingegaan.¹³ De titel van zijn artikel verwijst naar de heftige discussies in protestants-christelijke kring of je als christen wel of niet lid kon zijn van een niet-confessionele partij als de PvdA. De Doorbraak was de beweging van mensen die uit confessionele kring zich aansloten bij de PvdA. Vanwege een doodgewone persoonlijke en praktische aangelegenheid had vader zijn principes laten varen. Hij had een grondige hekel aan de toenmalige rector van het Willem Lodewijk Gymnasium dr. J. de Jong Tzn, terwijl de rector van het Stedelijk Gymnasium, dr. P. Groeneboer zijn vriend was. Waarom zijn vader De Jong niet kon uitstaan wist Van Veldhuizen niet. Maar waarom ging Gijs in 1920 dan alsnog naar het Willem Lodewijk Gymnasium? Daar ging hij in zijn artikel niet op in. Wellicht hangt dat samen met het vertrek van De Jong in dat jaar naar Hilversum.

3. Gijsbert van Veldhuizen omstreeks 1922.

Bron: Archief Egbert van Veldhuizen

¹² — In 1947 kreeg het bij het honderdjarig bestaan de naam Praedinius Gymnasium.

¹³ — Het artikel bevindt zich in het archief van G. van Veldhuizen, maar bevat geen datering. Hij schreef het in de rubriek ‘De wijkpredikant’ in zijn tijd in Crooswijk.

Het Willem Lodewijk Gymnasium was in 1909 opgericht en gevestigd aan de Oosterstaat 13.¹⁴ Hoewel protestants-christelijk, was het wat leerlingen betreft vooral gereformeerd. De leraren hadden uiteenlopende kerkelijke achtergronden. In zijn herinneringen aan zijn gymnasiumtijd bij het vijftigjarig jubileum in 1959 verhaalt Van Veldhuizen over een docent die geen orde kon houden en die hem niet wist te inspireren bij zijn les Griekse filosofie.¹⁵ Vervolgens over een actie van dr. S. Tromp de Ruiters, sinds 1920 rector, naar de ouders toe vanwege laakbaar gedrag van de klas bij een proefwerk kosmografie en zo vertelt hij over nog enige gebeurtenissen. Hij tekent een sfeer van afstand tussen docenten en leerlingen, met sterke gezagsverhoudingen en met discipline. De school vormde een eigen wat afgesloten milieu. Er waren wel spanningen tussen gereformeerden en hervormden, maar de minderheid van hervormde jongeren beleefde deze niet hevig. Samen met enige intimi vond Van Veldhuizen een uitlaatklep in een geheim blaadje, *De Voorlichter. Tiendaagsch Orgaan der Chr. Leerlingenpartij* geheten. Daarin belichtten zij hun schoolleven als een schema waarin de verdrukkende macht van de docenten uiteindelijk steeds weer het loodje moest leggen tegenover de leerlingen. Op zaterdag en zondag werkten zij aan het blaadje.

Veel plezier beleefde Van Veldhuizen aan de bijeenkomsten van de schoolvereniging 'Rhetorica' en van de afdeling van de Christen Gymnasiasten Bond (C.G.B.) met hun ledenavonden en andere bijeenkomsten met toneelstukjes (hoewel die aanvankelijk niet opgevoerd mochten worden), referaten, gezamenlijke fietstochten en dergelijke. De meeste activiteiten speelden zich af in kringverband. De C.G.B. vertoonde een grote ontvankelijkheid voor de moderne literatuur, iets wat Gijs erg aansprak. Hij had ook contacten met de Nederlandsche Gymnasiasten-Bond. Voor zijn Kerstcongres, dat op 28 december 1920 in Groningen plaatsvond, schreef hij "De knecht", Blijspel in 2 bedrijven.' Begin 1921, een week voor zijn achttiende verjaardag toen hij in de vijfde klas zat, schreef hij nog het toneelstuk in één bedrijf "Hochzeitsmarsch". Waarschijnlijk is dat nooit opgevoerd.¹⁶

Eigenlijk als men afgaat op de herinneringen is er over de gymnasiumtijd niet veel bijzonders te vertellen. Er is echter een belangrijke uitzondering. Op het gymnasium leerde hij Anita Johanna Harkema kennen. Zij was geboren op 14 november 1908 en was dus een stuk jonger dan Gijsbert. In haar

14 — Zie over het WLG: Mollema e.a., *Nihil Interit*.

15 — Van Veldhuizen zat in de redactie van het gedenkboek *Wills Gott mitt ehren* en schreef daarin twee artikelen, 'Speelse herinneringen aan Oosterstraat 13' (150-158) en 'Ook wij hadden onze complexen' (175-180).

16 — Het was opgeschreven in een schoolschrift. Zoon Adriaan heeft een digitale versie van de tekst gemaakt, die in bezit is van Egbert van Veldhuizen.